

РОЗДІЛ 4. ІСТОРИЧНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2022.28.24>

УДК 78.071(477):[37.035:172.15]

Василевич М. О.

Відродження маловідомих імен діячів української музичної культури як один з методів виховання національної свідомості мистецької молоді

У загальному процесі розвитку львівської школи скрипкового мистецтва розглядається життєвий і творчий шлях Івана Омеляновича Левицького – одного з перших українських професійних скрипалів-педагогів. Відомий організатор Шевченківських концертів, хормейстер, викладач по класу скрипки Музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові, автор підручників з історії музики та гармонії, з часом цей діяч був незаслужено забутий. Основна увага приділена скрипковій творчості І. Левицького, виконавській та викладацькій діяльності.

Ключові слова: Іван Омелянович Левицький; Львівська школа скрипкового виконавства; музичне виховання молоді; навчальні посібники для майбутніх музикантів; українські педагоги-скрипалі; твори для скрипки.

Політикою усіх імперій, до яких історично входила Україна, завжди було приниження або остаточне викорінення мови, культури, звичаїв; таким чином намагалися нівелювати українців як націю. У добу державної незалежності настала пора належної уваги та докладного вивчення історії свого народу, його культури, традицій та звичаїв. Дочекалися більш прискіпливої уваги і несправедливо забуті сторінки нашої музичної культури. А виклики сьогодення заставляють нас, педагогів, шукати нові, більш ефективні, шляхи у вихованні національної свідомості, прищеплюючи молодим музикантам розуміння того, що кожен, хоч і невеликий епізод нашої культурної спадщини, збагачує нашу національну музичну культуру, сприяє самоствердженню українців як нації. Саме тому варто віддати належне тим особистостям, які у більшій чи меншій мірі робили свій внесок у розбудову українського музичного мистецтва, зокрема і скрипкового.

Львівська школа скрипкового виконавства сягає своїм корінням у давні часи. У першій половині XIX ст. тут працював видатний скрипаль-віртуоз і композитор Кароль Ліпінський, який навіть свого часу мав у Європі репутацію серйозного суперника Паганіні. Постійно або епізодично у Львові працювали також інші видатні скрипалі: Ігнац Шуппанціг, французький скрипаль і композитор Жак-Фереоль Мазас, Йозеф Башні. Замінив Ліпінського на посаді концертмейстера львівського театру Станіслав Сервачинський, пізніше – вчитель Г. Венявського і Й. Йоахіма.

Львів завжди був багатонаціональним містом. Тож у створення музичної культури Львова, і львівської скрипкової школи зокрема, великий вклад внесли представники різних національних скрипкових шкіл – поляки, чехи, євреї. Проте поступово починає формуватися склад професійних педагогів-українців, які одержували свою освіту у різних вищих музичних закладах Європи. Цьому сприяло і відкриття 1903 року у Львові Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка. 1908 року саме тут почала викладацьку діяльність Єлисавета Щедрович-Ганкевичева (1885-1909) – надзвичайно талановита перша професійна українська віртуозна скрипалька і

композиторка, яка походила із Катеринославської губернії. Грі на скрипці вчилася з дитинства, маючи надзвичайні музичні здібності. Закінчила у Києві Музично-драматичну школу Миколи Лисенка, пізніше – Петербурзьку консерваторію в Леопольда Ауера, а вдосконалювала свій фах у Школі майстерності Празької консерваторії у Отакара Шевчика. На жаль, вона відійшла у вічність, маючи лише 24 роки. Далі справу Є. Щедрович-Ганкевичевої продовжив Євген Перфецький (1882–1936), який одержав вищу музичну освіту у Віденській консерваторії в О. Шевчика. У 1908–1936 роках він працював професором Вищого Музичного Інституту ім. М. Лисенка, був відомий як концертуючий соліст і ансамбліст, неодноразово мав концертні турне. У його класі навчалися такі визначні скрипалі, як Роман Криштальський та Роман Придаткевич.

Цікава доля Романа Придаткевича (1895–1990) – відомого скрипаля-віртуоза, композитора, громадського діяча, педагога. Починав він свою музичну кар'єру в неповні 8 років як вундеркінд, концертуючи у Перемишлі та Львові, саме тоді його грою захоплювався Іван Франко. Пізніше вступив до Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, де гру на скрипці вивчав у викладачів А. Должицького, Є. Щедрович-Ганкевичевої, Є. Перфецького, а теоретичні предмети у Ф. Колесси і С. Людкевича. Після закінчення продовжує навчання у Віденській музичній академії, де скрипку студіює у О. Шевчика і Ю. Свєртки, а композицію – у Й. Маркса і В. Штерна. Під час Першої світової війни як скрипаль потрапляє до лав Української Галицької Армії. Після війни вдосконалював гру на скрипці в Берліні у К. Флєша. 1923 р. емігрує до США, де активно концертує і отримує загальне визнання. У 1937–40 роках працює як концертмейстер Нью-Йорк Сіті Оркестра та у багатьох інших оркестрах США, а також викладає. Р. Придаткевич є автором понад 200 музичних творів для скрипки. Скрипаль багато концертував у Європі, кілька разів об'їхав із гастролями Канаду і США, виконуючи на концертах не лише твори Баха, Бетховена, Моцарта, Шуберта, але і композиції українських композиторів: М. Лисенка, М. Гайворонського, С. Людкевича, В. Барвінського, М. Вериківського, Д. Січинського, М. Фоменка. Як редактор Р. Придаткевич опрацював велику кількість творів С. Бібера, А. Кореллі, А. Вівальді та багатьох інших.

На такому підґрунті музичної культури у Галичині сформувалася особистість одного з перших професійних скрипалів-українців, які викладали у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка, Івана Омеляновича Левицького. Народився він 1875 року у селі Мала Лука біля Скалата (нині це Чортківський район) на Тернопільщині, у сім'ї священика. Закінчив сільську школу, вступив до Тернопільської гімназії. І саме тут, співаючи у гімназійному хорі, виявив велике бажання вчитися професійно музиці, проте цьому перешкодила матеріальна скрута, тому після закінчення гімназії юнакові довелося працювати клерком у суді. Та все-таки потяг до музики переважає, і Левицький у 1903–1909 рр. викладає спів і музику в гімназії, керує учнівським струнним ансамблем, диригує Тернопільським "Бояном", тут серед його учнів був Мар'ян Крушельницький, пізніше – відомий український актор і театральний режисер. А 1910 року Левицький завершив навчання у Львівській консерваторії по класу скрипки у блискучого скрипаля та викладача, чеха Ю. Цетнера, (який, до речі, виховав цілу плеяду львівських скрипалів). Саме цей педагог дав йому добру фахову підготовку та розвинув музичний смак. Левицький успішно складає у Львові державні іспити на вчителя співу та музики при комісії, головою якої був Мечислав Солтис. Комісія відзначила виконавську технічність молодого музиканта, його широку обізнаність зі скрипковою літературою. Тоді ж він

одержав посаду викладача співу і гри на скрипці та диригента учнівського хору в Українській жіночій семінарії Товариства «Рідна школа», у школах сестер Василянок у Львові.

З початком Першої світової війни Іван Левицький був мобілізований до австрійської армії, але невдовзі через поранення його звільнили від військової служби. Музикант чотири роки жив у Відні, де мав можливість поглиблювати свої теоретичні знання в галузі гармонії та композиції у Р. Штера. Також у цей час викладав спів та гру на скрипці для військових переселенців, писав хорові твори. Після закінчення війни Левицький повернувся до Львова і викладав в українській державній семінарії, зокрема – керував хором, ансамблем скрипалів, брав активну участь в організації та проведенні щорічних Шевченківських концертів, хоча на той час через утиски українців з боку польського уряду це було доволі складно. З 1921 року також вів клас скрипки у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка, а серед його учнів був і Євген Цегельський, пізніше відомий український скрипаль і музикознавець. Учні та сучасники І. Левицького згадують, що основними рисами його характеру були внутрішнє тепло, доброта, м'який характер. І, разом з тим, глибокі знання, вимогливість до культури виконання, до точної і вдумливої інтерпретації – саме це викликало в оточуючих велику повагу до нього. А веселу вдачу, природний гумор, задушевність І. Левицького запам'ятали всі, хто хоч раз спілкувався з ним. Ще одним штрихом до особистості митця стало те, що всю свою надзвичайно об'ємну музичну бібліотеку, яку збирав упродовж цілого життя, І. Левицький заповів Товариству ім. М. Лисенка у Львові.

Крім викладацької роботи І. Левицький береться і до компонування музики. Як згадував його учень Є. Цегельський, І. Левицький, будучи надзвичайно скромною людиною, сам жартівливо відзивався про свою творчість, «називав її «забавкою» і казав, що «смарує» [тобто, пише – М.В.] для себе». У композиторському доробку І. Левицького вокальні, хорові твори, але більшу частину творчості він приділяв саме творам для скрипки. Слід зазначити, що на той час було ще дуже мало саме української скрипкової літератури. Опираючись на класичні зразки – улюбленим композитором Левицького був Е. Гріг, а також на народнопісенні і танцювальні мелодії та ритми, Левицький пише такі п'єси для скрипки і фортепіано, як «Українська рапсодія», «Кавказ», «Балада», «Українська шумка», «Мережка», «Танок 1», «Танок 2», «Дума про Нечая» (перекладення фортепіанного твору Д. Січинського), Елегія, Пісня без слів, Романс, Ноктюрн, Балада. Частина цих скрипкових творів, зокрема «Українська рапсодія», «Дума про Нечая», виходили друком у видавництві «Музична Україна» і у наш час та входять у педагогічний і концертний репертуар скрипалів, деякі перекладені для інших інструментів – віолончелі, альту, баяна. Євген Цегельський, згадуючи свого викладача, зазначав, що «мелодика цих творів українська, стиль салонний, композиційна техніка стара», проте відчувається, що «автор любить звучанням скрипки».

Написану приблизно 1937 року сюїту «Мазепа» для скрипки і фортепіано композитор видати не встиг, вона так і залишалася в рукопису. Цей рукопису наш час віднайшов в архівах Львівської бібліотеки ім. В. Стефаника український скрипаль, багаторічний концертмейстер оркестру Варшавської філармонії, Петро Цегельський. Він виконав її разом з піаністкою Етеллою Чуприк у музеї Соломії Крушельницької у Львові та зробив запис. Планується відредагувати і видати цю сюїту.

Як виконавець, І. Левицький часто брав участь у різноманітних заходах. За спогадами сучасників, його виконанням були притаманні лірико-романтичні риси, а

до його репертуару входили твори Й.-С. Баха, Й. Брамса, Г. Венявського, П. Чайковського, Ф. Шопена, М. Лисенка, а також власні композиції.

Відчуваючи у своїй викладацькій роботі необхідність навчальних посібників українською мовою для музичного виховання молоді, І. Левицький пише такі підручники, як «Основи теорії музики» (1921); «Нарис історії музики» (Львів 1921 року), у цьому підручнику автор подав стислий огляд світової історії музики, починаючи від музики Давнього Єгипту і аж до західноукраїнської; «Популярна наука гармонії» (Жовква, 1929) і «Про так званий тон скрипки і його умови» (1930 р., Дрогобич). Вирішує справу друкування цих підручників, яка на той час було дуже коштовною і складною, сприяє їх розповсюдженню, завдяки чому на них виховувалося кілька поколінь музикантів. У рукопису залишились підручники з хорового, а також церковного співу, тож, можливо, прийде ще час і на їх видання.

Підсумовуючи таку доволі різнобічну діяльність І. Левицького – диригента, композитора, викладача, скрипаля-виконавця та організатора – треба підкреслити, що вся вона була цілеспрямованою і самовідданою працею на добро української музичної культури. Відроджуючи імена таких особистостей, як І. Левицький, ми тим самим навчаємо молодих музикантів з пошаною відноситися до рідної культури, а заодно і даємо певні навички дослідницької роботи у галузі мистецтвознавства.

Література:

1. Закопець Р. Л. «Вплив чеської педагогіки на становлення скрипкової школи в Галичині (XIX – початок XX століття)». / Р.Л. Закопець. Електронний ресурс: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19609/1/ZAKOPETS.pdf>
2. Лапсюк В. Джерела української скрипкової культури / В.М. Лапсюк. // Музика. – 1981. – №6. – С. 25–26.
3. Левицький Іван // Енциклопедія українознавства / ред. В. Кубійович. – Львів, 1994. – Т.4. – С. 1267.
4. Лисько З. Роман Придаткевич (до 100-річчя від дня народження). / З. Лисько. / Музика. – 1995. – №6. – С. 22.
5. Медведик П. Левицький Іван (16.11.1875-8.04.1938) // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка: Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1993. – Т.СХХХІ. – С. 419.
6. Муха А. І. Левицький Іван / А. І. Муха // Композитори України та української діаспори: довідник. – К.: Муз. Україна, 2004. – С.172.
7. Сидорчук Т. «Популярна наука гармонії» До 140-річчя від дня народження Івана Левицького, українського композитора, диригента і педагога. / Т. Сидорчук. Електронний ресурс: <http://ounb.km.ua/vistavki/levicki/index.php>
8. Цегельський Є. Іван Левицький (некролог) / Є. Цегельський / Українська музика. – 1938. – ч.6. – С.108.

Про автора:

Василевич Марта Олексіївна, викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського університету імені Бориса Грінченка. <https://orcid.org/0000-0002-2034-4228>

Vasylevych M. O.

Revival of little-known names of figures of Ukrainian musical culture as one of the methods of raising the national consciousness of artistic youth

The topic of the text is – the revival of little-known names of figures of Ukrainian musical culture as one of the methods of raising national consciousness among artistic youth. The challenges of our time show that without understanding of our own national culture we will not be able to raise full-fledged citizens. Teaching young Ukrainian musicians on the best examples of world music, teachers should at the same time give them knowledge about the achievements of Ukrainian composers, performers, teachers relying on the historical context and train them to explore the work of little-known artists. This article examines the life

and creative path of a representative of the professional Ukrainian violin school in Galicia, Ivan Levytskyi, a choirmaster, composer, violinist-performer, and author of several manuals on the history of music, harmony and violin teacher. He worked at the Musical M. Lysenko Institute in Lviv. His compositions for violin and piano published at different times are presented and analyzed, as well as his unknown work, which was found in the library's archive, and which is being prepared for publication yet. In general, Levytskyi's activities were aimed at the development of Ukrainian musical culture. It is important to revive the names of such personalities because this is how we teach young musicians to respect their native culture. At the same time, young people acquire the skills of research work in the field of art history.

Keywords: Ivan Levytskyi; Lviv violin performance school; musical education of Youth; training manuals for future musicians; Ukrainian violin teachers; Compositions for violin.

References:

1. Zakopets R. L. «Vplyv cheskoï pedahohiky na stanovlennia skrypkovoi shkoly v Halychyni (XIX – pochatok XX stolittia)». / R.L. Zakopets. Elektronnyi resurs: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19609/1/ZAKOPETS.pdf>
2. Lapsiuk V. Dzherela ukraïnskoï skrypkovoi kultury / V.M. Lapsiuk. // Muzyka. – 1981. – №6. – S. 25–26.
3. Levytskyi Ivan // Entsyklopediia ukraïnoznavstva / red. V. Kubiiovych. – Lviv, 1994. – T.4. – S. 1267.
4. Lysko Z. Roman Prydatkevych (do 100-richchia vid dnia narodzhennia). / Z. Lysko. / Muzyka. – 1995. – №6. – S. 22.
5. Medvedyk P. Levytskyi Ivan (16.11.1875-8.04.1938) // Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka: Pratsi Muzykoznavchoi komisii. – Lviv, 1993. – T. CCXXVI. – S. 419.
6. Mukha A. I. Levytskyi Ivan / A. I. Mukha // Kompozytory Ukrainy ta ukraïnskoï diaspori: dovidnyk. – K.: Muz. Ukraina, 2004. – S.172.
7. Sydorchuk T. «Populiarna nauka harmonii» Do 140-richchia vid dnia narodzhennia Ivana Levytskoho, ukraïnskoho kompozytora, dyryhenta i pedahoha. / T. Sydorchuk. Elektronnyi resurs: <http://ounb.km.ua/vistavki/levicki/index.php>
8. Tsehelskyi Ye. Ivan Levytskyi (nekroloh) / Ye. Tsehelskyi / Ukraïnska muzyka. – 1938. – ch.6. – S.108.